

دو فصل نامه تخصصی پژوهش نامه فرهنگ و زبان های باستانی
سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۰، صص ۱۲۱-۱۵۲

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان

آرمیتا فرهمند*

شیما جعفری دهقی**

محمد هادی فلاحی***

چکیده

گویش بهدینی از جمله گویش های مرکزی ایران است که دری زردشتی یا گورونی^۱ نامیده می شود. این گویش خود دربردارنده دو گونه بهدینی یزدی و بهدینی کرمانی است که برخلاف شباهت های بسیار، تفاوت هایی نیز میان آنها وجود دارد. به نظر می رسد در این گویش واژه ها و اصطلاحات دینی زردشتی دخیل از زبان های اوستایی و پهلوی ساسانی، فراوانی وجود داشته باشد. در

---

* نویسنده مسئول. دانشجوی کارشناسی ارشد، زبانهای باستانی ایران، دانشگاه ولایت ایران شهر

armita601@gmail.com

** استادیار زبان های باستانی ایران، دانشگاه ولایت، ایران شهر sh.jaafari@velayat.ac.ir

*** استادیار گروه زبان شناسی رایانشی، مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری

fallahi@ricest.ac.ir

پژوهش پیش رو دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمانی بررسی شده است. روش کار میدانی (مصاحبه) و کتابخانه‌ای بوده است. با استفاده از روش‌های مصاحبه و مکالمه خودانگیخته از گویشوران جمله‌ها و واژه‌های مورد نظر پرسیده شد و یا به گونه غیرمستقیم با انجام گفتگوهای هدف‌دار جملات و واژه‌های مورد نظر ضبط گردید. پس از بررسی، مشخص شد در دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان، ساختارهایی همچون ساخت کنایی^۱ حفظ شده است. همچنین، فعل در گویش بهدینی کرمانی دارای دو ستاک حال و گذشته است و علامت مصدری در گویش بهدینی کرمان پسوند (mo:n -) است.

کلیدواژه‌ها: گویش بهدینی کرمان، دستگاه فعل، ساخت کنایی، مصدر، ستاک حال، ستاک گذشته

۱ - مقدمه

گویش بهدینی کرمانی، یکی از دو گویش زردشتیان (گویش بهدینی یزدی و کرمانی) است که پیشتر زردشتیان کرمان با آن سخن می‌گفته‌اند. اگرچه این روزها زردشتیان در روستاهای اطراف کرمان زندگی نمی‌کنند، با این حال، بنابر آماري که از زردشتیان کرمان و پیرامون آن در سال ۱۳۶۸ یزدگردی^۲ در دست است گمان می‌رود که گویش بهدینی کرمان دارای لهجه‌هایی نیز بوده است که با گذشت زمان، به سبب تأثیر زبان فارسی یا گویش‌های محلی، از میان رفته است (نک: سروشیان، ۱۳۷۰: ۱۴۲). تا آنجا که این گویش در زمره گویش‌های «در معرض خطر شدید» قرار گرفته است. در سال‌های اخیر، کوشش‌هایی جهت ثبت و نگهداری این گویش انجام شده است. از آن جمله اجرای دو طرح برای پاسداشت و نگهداری گویش بهدینی کرمانی: یکی طرح «آموزش و پاسداری از گویش بهدینی کرمان» که توسط آرمیتا فرهمند در سال ۱۳۹۱ ارائه و در گردهمایی انجمن‌های زردشتیان سراسر کشور به تصویب رسید. دیگری، طرح «ثبت گویش دری زردشتیان

^۱ از ویژگی‌های بارز دستگاه فعل در زبان‌های ایرانی میانه است.

^۲ برابر با ۱۲۷۸ خورشیدی و ۱۳۱۷ قمری

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۳۳

کرمان» به سرپرستی سالومه غلامی (۲۰۱۳-۲۰۱۵) با پشتیبانی ELDP^۱ و دانشگاه لندن SOAS (نک: فرهمند، ۱۳۹۵: ۱۵۷-۱۶۰). همچنین، برای افزایش علاقه‌مندی زردشتیان کرمان به فراگیری و به‌کارگیری این گویش، کلاس‌های آموزشی برگزار شده است. درباره جایگاه گویش بهدینی در طبقه‌بندی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی نظریات گوناگون وجود دارد. بسیاری از پژوهشگران، از جمله ویندفور^۲ آن را در شمار گروه مرکزی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی می‌دانند (Windfuhr, 1989:105) به نظر او، گویش بهدینی از سایر گروه‌های گویشی نیز تأثیر پذیرفته و با آنکه مشابه گویش یهودیان یزد و کرمان است ولی تفاوت‌های بسیاری با آنها دارد (همانجا). او همچنین هسته گویش‌های غربی را که اصطلاحاً گویش‌های مرکزی خوانده می‌شوند حدوداً میان همدان، اصفهان، یزد و تهران برشمرده است (ویندفور، ۱۳۸۳: ۴۸۵). گروه مرکزی شامل گویش‌ها و زبان‌های رایج در ناحیه مرکزی ایران، اطراف شهرهای تفرش، قم، اصفهان، کاشان، نطنز، کرمان و یزد می‌شود (لکوک، ۱۳۸۲: ۵۱۷؛ Lecoq, 1989: 313-326). این گویش‌ها را می‌توان به چهار گروه: ۱-گویش‌های شمال غربی ۲- گویش‌های شمال شرقی ۳- گویش‌های جنوب غربی ۴- گویش‌های جنوب شرقی تقسیم کرد. لوکوک همچنین گویش بهدینی را در کنار گویش‌هایی مانند گویش کلیمیان یزد و کرمان در شمال یزد، گویش اردستانی، گویش نائینی و گویش فرعی آن، یعنی گویش انارکی و گویش اصفهان و نائین گویش زفره‌ای در شاخه گویش‌های جنوب شرقی قرار داده است (ویندفور، ۱۳۸۳: ۵۱۷-۵۱۸). حسن‌دوست نیز این گویش را در شمار شاخه جنوب شرقی گروه گویش‌های مرکزی، یعنی گویش‌های اطراف یزد و کرمان می‌داند. او بهدینی را در کنار گویش‌های اردستانی، انارکی، زفره‌ای، کجانی، نائینی، نهوجی، گویش یهودیان کرمان و یزد قرار داده است (حسن‌دوست،

^۱ Endangered Languages Documentation Programme (ELDIP)

^۲ - Windfuhr

۱۳۸۹: ۱۶). غلامی همچنین به شباهت‌های بی‌شمار دری با گروه زبان‌های شمال غربی اشاره کرده و معتقد است که این زبان به دلیل پیشینه تاریخی در گروه واحدی نمی‌گنجد و زبانی است که مرزهای همگویی از دو گروه جنوب غرب و شمال غرب را دارد. از دیدگاه غلامی دری زردشتی از یک سو زیر تاثیر زبان فارسی و به طور کلی گروه جنوب غرب زبان‌های ایرانی قرار گرفته و از سوی دیگر شماری از مرزهای همگویی گروه شمال غرب را به نمایش می‌گذارد. این آمیختگی مرزهای همگویی در دری نشان می‌دهد که گویشوران این زبان از مناطق مختلف ایران به دو مرکز اصلی زردشتیان امروزی، یعنی یزد و کرمان آمده‌اند (Gholami, 2016: 6)

پژوهشگران درباره گویش بهدینان یزد پژوهش‌هایی را انجام داده‌اند ولی در رابطه با گویش بهدینی کرمانی به ویژه درباره دستور زبان آن (به ویژه دستگاه فعلی) تاکنون کار جامع و کاملی انجام نشده است. تنها یک کتاب آموزشی و دو واژه‌نامه که یکی درباره لهجه کرمانی است و دیگری واژه‌های گویش بهدینی یزدی و معادل کرمانی آنها را جمع آوری کرده است. ولی درباره بررسی همه جانبه فعل در گویش بهدینی کرمانی تاکنون کاری انجام نشده است.

پژوهش‌هایی که تا کنون درباره گویش بهدینی کرمانی انجام شده از این قرار است: غلامی و فرهمند (۲۰۱۶) کتاب آموزشی برای فراگیری گویش بهدینان کرمان با عنوان *دری زردشتی (بهدینی) در کرمان* تالیف کرده‌اند. این کتاب به فارسی، بهدینی و انگلیسی به همراه لوح فشرده و نگاره‌هایی به عنوان منابع اصلی آموزش است. هر درس دارای بخش‌های واژگان، مکالمه، دستور زبان، نوشتارهایی درباره آداب و رسوم زردشتیان کرمان و تمرین است. در این کتاب کوشش شده است که فراگیران در کنار یادگیری واژگان، اصطلاحات و دستور زبان، با فرهنگ زردشتیان نیز آشنا شوند. از این رو کتاب دربردارنده متونی است که آگاهی‌های ارزشمندی درباره موضوعات دینی،

تاریخی و آیینی مانند آیین‌های «پنجه»^۱، «گهنبار»^۲، «جشن سده»، «ارودارو»^۳ و یک تاریخی و زیارتی نزدیک کرمان به نام «باب کمال» در اختیار خواننده قرار می‌دهد.^۴ اشیدری (۱۳۸۲) در واژه‌نامه‌ای شماری از واژه‌های گویش بهدینی کرمانی را گردآوری کرده است که برخی از آنها را همراه با مثال‌هایی در جمله آورده است. در انتهای این واژه نامه چند فعل نیز در برخی از زمان‌ها صرف شده است. این واژه نامه دارای سرمدخل‌های فارسی است.

سروشیان (۱۳۵۵) در واژه‌نامه فرهنگ بهدینان، حدود ۴۵۰۰ واژه از واژه‌های گویش بهدینی یزدی و کرمانی را گردآوری کرده است. که با حرف [ک] برای واژه‌های کرمانی و حرف [ی] برای واژه‌های یزدی مشخص شده است و در صورتی که اختلافی میان لهجه‌های یزدی باشد آن واژه را با علامت اخصاری [دی] مشخص کرده است. واژگان در این واژه‌نامه از گویش دری به فارسی است و افزون بر آوانویسی هر واژه در مواردی که لازم بوده توضیحاتی نیز داده شده است.

در سرآغاز کتاب «واژه‌نامه فرهنگ بهدینان»، نویسنده چند مثال از اختلافات آوایی و واژه ای میان گویش بهدینی کرمانی و یزدی را بیان کرده و افزوده است که هریک از این دو لهجه تحت تأثیر زبان فارسی قرار گرفته‌اند از این رو در هریک از این دو برخی از واژه‌های قدیمی ممکن است از بین رفته باشد ولی در دیگری باقی مانده باشد. پیشگفتار کتاب «واژه‌نامه فرهنگ بهدینان» به قلم استاد پوردادود است که وی

---

^۱ یکی از آیین‌های دینی زردشتیان در ده روز آخر سال.

^۲ یکی از جشن‌های کهن زردشتیان که در شش هنگام یا چهره و در هر چهره به مدت ۵ روز در سال برگزار می‌شود

^۳ جشن زایش اشو زردشت. واژه «ارودارو» تنها در گویش بهدینی کرمانی باقی مانده است

^۴ در این کتاب آموزشی دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان به صورت بسیار مختصر آمده و به همه مباحث مربوط به دستگاه فعلی پرداخته نشده است.

دلایل نامناسب بودن نامگذاری گویش زردشتیان به «دری» و «گبری» را برشمرده و بیان کرده که مناسب‌ترین نام برای این گویش «بهدینی» است. این واژه‌نامه همچنین دربردارنده نام‌های زردشتیان یزد و کرمان، چند بیت شعر، زیارتگاه‌ها و اماکن متبرکه زردشتیان و آیین ازدواج زردشتیان است. با این وجود هیچ یک از پژوهش‌هایی که تا کنون درباره این گویش انجام شده پژوهش جامع و کاملی به شمار نمی‌رود. از این رو که از ۳ کتاب موجود در رابطه با گویش بهدینی کرمانی دو کتاب واژه‌نامه است و هدف کتاب سوم هم آموزش این گویش به علاقه‌مندان است که هر جا لازم بوده به نمونه‌هایی از دستور برای آشنایی و رفع نیاز زبان‌آموزان بسنده شده است. اصولاً هدف این کتاب‌ها بررسی دستوری گویش بهدینی کرمانی به صورت کامل نبوده است.

هدف از نگارش این مقاله توصیف اجمالی ساختمان فعل در گویش بهدینی کرمان است.

تحقیق حاضر در راستای ارائه پاسخ به پرسش‌های زیر هدایت خواهد شد:

- ساخت فعل در گویش بهدینی کرمان چه ویژگی‌هایی دارد؟
- آیا برخی از ساخت‌های زبان فارسی میانه، از جمله ساخت ارگتیو یا کُنایی در گویش بهدینی کرمان باقی مانده‌اند؟

پیکره زبانی این پژوهش با بهره‌گیری از پرسش‌نامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی و پرسش‌نامه میراث فرهنگی و با استفاده از روش میدانی (مصاحبه) تهیه شد که با توجه به محدودیت تعداد گویشوران، با همکاری چهار نفر از بانوان گویشور این داده‌ها گردآوری گردیده است.^۱ تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با روش توصیفی و کیفی انجام خواهد گرفت.

---

^۱ خانم‌ها زمره سهرابیان متولد ۱۳۱۳ کرمان، تحصیلات دیپلم؛ مهین‌دخت بختیاری متولد ۱۳۰۹ کرمان، تحصیلات ششم ابتدایی؛ سلطنت آبادی متولد ۱۳۲۰ کرمان، تحصیلات دیپلم و همایون پیرغیبی متولد ۱۳۱۲ فوق دیپلم. با سپاس از ایشان.

۲. دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان

فعل مهمترین بخش پایدار زبان و بدون شک بخشی از آن است که دیرتر از سایر اجزای زبان از میان می‌رود یا دستخوش تغییر می‌شود. برخی از ویژگی‌های فعل از این قرار است: فعل مهم‌ترین رکن جمله است، به‌گونه‌ای که اگر از جمله حذف شود، ساختمان، اصالت و رسالت جمله از میان می‌رود؛ دیگر اینکه به‌طور هم‌زمان به مفاهیم شخص، شمار و زمان اشاره می‌کند؛ همچنین شناسه و پیشوند می‌پذیرد و نهایتاً می‌تواند به تنهایی به عنوان یک جمله به‌کار رود. در گویش بهدینی کرمان، فعل دارای همه ویژگی‌های مذکور است و مهم‌ترین ویژگی آن، داشتن ساخت کنایی است. در ادامه به برخی ویژگی‌های دستگاه فعل در گویش بهدینی پرداخته خواهد شد.

۲-۱ ستاک حال و گذشته

در هر زبانی افعال از دو یا چند ستاک ساخته می‌شوند. منظور از ستاک، بخشی است که تقریباً در همه صیغه‌های آن فعل ثابت است. در بهدینی کرمان نیز ستاک حال و گذشته وجود دارد که هر یک از آنها در ساختمان زمان ویژه‌ای به‌کار می‌روند.

جدول ۱: نمونه‌هایی از ستاک حال و گذشته

مصدر	ستاک گذشته	ستاک حال	
viʃtɒ:dmo:n	viʃtɒ:d-	viʃt-	ایستادن
vɒ:tmo:n	vɒ:t-	vɒ:j-	گفتن
xovsɒ:dmo:n	xovsɒ:d-	xovs-	خوابیدن
naʃtmo:n	naʃt-	nig-	نشستن
retmo:n	ret-	rij-	ریختن

۲-۲ مصدر

مصدر در گویش بهدینی کرمانی از ستاک گذشته همراه (مون) $mo:n$ ساخته می‌شود که به ستاک گذشته (بن ماضی) ملحق می‌گردد^۱. با استفاده از پیوست کتاب‌های سبز علیپور (۱۳۹۵) و کلباسی (۱۳۷۳) تعدادی مصدر انتخاب و در قالب جمله‌هایی از گویشوران پرسیده شد. که چند نمونه از آنها در جدول زیر آمده است.

جدول ۲: نمونه‌هایی از مصدر

dp:ftmo:n	داشتن
bo:dmo:n	بودن

جدول ۳: نمونه جملات برای کاربرد مصدر

dars xinp:dmo:n saxt one study-GER hard COP-NPST	درس خواندن سخت است
moyae xosp:dmo:n one time sleep-GER COP.NPST	وقت خوابیدن است.
xosp:dmo:n aso:nentar az naftmo:n one sleep-GER easy-CMP than sit-GER COP.NPST	خوابیدن راحت تر از نشستن است.

۳-۲ صفت مفعولی

صفت مفعولی از ستاک گذشته به همراه پسوند a ساخته می‌شود:

جدول ۴: نمونه‌هایی از صفت مفعولی

vd:ta	گفته
reta	ریخته

^۱ نشانه مصدر در گویش بهدینان یزد پسوند $vo:n$ است (برای نمونه: رسیدن $rasodvo:n$ (فیروزبخش، ۱۳۷۷: ۴۸).

جدول ۵: نمونه جملات برای کاربرد صفت مفعولی

gaf	vɔ:ta	ʃo	حرف گفته شده
tell	speak-DAT	becom- PST.PRF	
ow	reta	ʃo	آب ریخته شده
water	pour-DAT	becom- PST.PRF	
ketib	v:rtɑ	ʃo	کتاب آورده شده
book	bring-DAT	becom- PST.PRF	

۲-۴- شناسه فعلی (وندهای شخصی)

شناسه‌هایی که در این گویش برای رمزگذاری فاعل به کار می‌روند به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف) شناسه‌هایی که به صورت پیش بست پیش از فعل قرار می‌گیرند که خود به دو دسته تقسیم می‌شوند^۱:

۱) پیش بست‌هایی که با فعل گذشته ساده متعدی به کار می‌روند و عبارتند از:

جدول ۶: پیش بست‌هایی که با فعل گذشته ساده متعدی به کار می‌روند

	اول شخص	دوم شخص	سوم شخص
مفرد	om-	od-	oʃ-
جمع	mo:n-	do:n-	ʃo:n-

جدول ۷: صورت های تصریفی گذشته ساده گویش بهدینی کرمانی فعل

me vɔ:gv: ro om-ʃoʃt 1SG dish-ADD OBJ 1SG-wash.PST	من ظرفها را شستم
to vɔ:gv: ro od-ʃoʃt 2SG dish-ADD OBJ 2SG- wash .PST	تو ظرفها را شستی

^۱ این عناصر در فعل‌های گذشته متعدی (ساخت ارگتیو) به عنوان پیش بست مطابقه عمل می‌کنند

vin yv:gp: ro of-foft 3SG dish-ADD OBJ 3SG- wash .PST	او ظرفها را شست
mv: yv:gp: ro mo:n-foft 1PL dish-ADD OBJ 1PL- wash .PST	ما ظرفها را شستیم
fomv: yv:g: ro do:n-foft 2PL dishv-ADD OBJ 2PL- wash .PST	شما ظرفها را شستید
viyv: yv:gp: ro fo:n-foft 3PL dish-ADD OBJ 3PL- wash .PST	آنها ظرفها را شستند

۲) پیش بست‌هایی که با فعل گذشته متعدی استمراری و گذشته نقلی، گذشته دور و التزامی می‌آیند عبارتند از:

جدول ۸: پیش بست‌های فعل گذشته متعدی استمراری و گذشته نقلی، گذشته دور و التزامی

	اول شخص	دوم شخص	سوم شخص
مفرد	me-	di:-	fi:/- fe-
جمع	mo:n-	do:n-	fo:n-

جدول ۹: صورت‌های تصریفی فعل گذشته متعدی نقلی گویش بهدینی کرمانی^۱

me ketib ro me-v:rtā 1SG book OBJ 1SG- bring.PST	من کتاب را آورده‌ام
to ketib ro di:- v:rtā 2SG book OBJ 2SG- bring .PST	تو کتاب را آورده‌ای
vin ketib ro fi:/- fe- v:rtā 3SG bookOBJ 3SG- bring .PST	او کتاب را آورده‌است
mv: ketib ro mo:n- v:rtā 1PL book OBJ 1PL- bring .PST	ما کتاب را آورده‌ایم
fom v: ketib ro do:n- v:rtā 2PL book OBJ 2PL- bring .PST	شما کتاب را آورده‌اید
viy v: ketib ro fo:n- v:rtā 3PL book OBJ 3PL- bring .PST	آنها کتاب را آورده‌اند

۱ صرف فعل ماضی نقلی لازم در این گویش مانند صرف فعل ماضی ساده لازم است و در بیشتر موارد می‌توان گفت که تمایز بین این دو، در صرف از بین رفته است.

جدول شماره ۱۰: صورت های تصریفی فعل گذشته متعدی استمراری

me ow me-xerta 1SG water 1SG-drink.PST	من آب می خوردم
to ow di-xerta 2SG water 2SG- drink .PST	تو آب می خوردی
vin ow ʃi- xerta 3SG water 3SG- drink .PST	او آب می خورد
mɒ: ow mo:n-xerta 1PL water 1PL- drink .PST	ما آب می خوردیم
ʃomɒ: ow do:n-xerta 2PL water 2PL- drink .PST	شما آب می خوردید
viyb: ow ʃo:n-xerta 3PL water 3PL- drink .PST	آنها آب می خوردند

ب) شناسه‌هایی که همیشه به صورت پسوند به دنبال ستاک می‌چسبند. این شناسه‌ها عبارتند از:

جدول ۱۱: شناسه‌هایی که به دنبال ستاک می‌آیند

	اول شخص	دوم شخص	سوم شخص
مفرد	-e	-i:	-a/-e/ o:t/∅
جمع	-i:m	-i:t/ -i:d	-en

مثال:

me e-nig-e 1SG PROG-sit.PRS-1SG	من می‌نشینم
------------------------------------	-------------

جدول ۱۲: نمونه کاربرد شناسه‌هایی که به ستاک می‌چسبند

me e-vi:n-e 1SG PROG-see.PRS-1SG	من می‌بینم
to e-vi:n-i: 2SG PROG-see.PRS-2SG	تو می‌بینی
vi:n e-vi:n-a 3SG PROG-see.PRS-3SG	او می‌بیند
mɒ: e-vi:n-i:m 1 PL PROG-see.PRS-1PL	ما می‌بینیم

fomp: e-vi:n-i:t 2 PL PROG-see.PRS-2 PL	شما می‌بینید
vi:yp: e-vi:n-en 3 PL PROG-see.PRS-3 PL	آنها می‌بینند

۲-۵ انواع فعل از نظر زمان و وجه

در گویش بهدینی کرمانی هر سه زمان حال، آینده و گذشته وجود دارد. در این پژوهش ساختار فعل امر، حال اخباری، حال استمراری، گذشته نقلی، گذشته بعید، گذشته التزامی و گذشته مستمر از نظر زمان و وجه بررسی می‌شود.

۲-۵-۱ فعل امر:

اگر پیشوندهای وجه امر (be-, ve-, d:-) پیش از ستاک حال بیاید فعل امر ساخته می‌شود. در این گویش ساختمان فعل امر در افعال لازم و متعدی یکسان است که به صورت زیر ساخته می‌شوند:

پیشوندهای امری (be-, ve-, d:-) + ستاک حال + شناسه‌های فعل امر

جدول ۱۳: شناسه‌های فعل امر

∅	دوم شخص مفرد
-i:d/-i:t	دوم شخص جمع

جدول ۱۴: نمونه جملات برای کاربرد فعل امر

saba ro beko:d Dog OBJ IMPV-beat.NPST.2SG	سگ را بزن
np:ma ro venevis letter OBJ IMPV-write.NPST.2SG	نامه را بنویس
gap:ot ro veko:d word-GEN OBJ IMPV-say.NPST.2SG	حرفت را بگو
ketib ro v:ftin book OBJ IMPV-take.NPST.2SG	کتاب را بردار

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۳۳

e keda veʃo to home IMPV-go.NPST.2SG	به خانه برو
---	-------------

جدول ۱۵: نمونه‌هایی از فعلهای امری

v:-te	بده	ve-ʃi:d	بروید	ve-vv:j	بگو
v:-penv:r	بگیر	ve-pars	پرس	ve-v v:jid	بگویند
v:-pev:ri:d	بگیرید	ve-pars-i:d/i:t	پرسید	ve-vi:n	بین
v:-ʃi:n	بردار	v:-gar	بگیر	ve-vi:ni:d	بینید
v:-ʃi:ni:d	بردارید	v:-g v:ri:d	بگیرید	ve-fo	برو

فعل نفی / فعل نهی:

برای منفی کردن فعل امر(نهی) از افزودن پیشوندهای na- و ma- پیش حال از ستاک بهره گرفته می شود:

جدول ۱۶: نمونه جملات برای کاربرد فعل نفی / نهی

mo gaf ro ma-vv: Thisword OBJ NEG-say.NPST.2SG	این حرف را مگو
vone ma-nig there NEG-sit.NPST.2SG	آن جا منشین
nv:ma ro ma-nvis letter OBJ NEG-write.NPST.2SG	نامه را ننویس

۲-۵-۲ حال اخباری

در گویش بهدینی کرمان حال اخباری برای فعل‌های لازم و متعدی با افزودن شناسه به ستاک حال به دست می‌آید. شناسه‌های مربوط به این زمان در جدول آمده است. شناسه در افعال متعدی و لازم متفاوت است^۱ و به صورت زیر ساخته می‌شود:

الف- فعل حال اخباری لازم:

۱ در بخش ۲-۴- شناسه فعلی(وندهای شخصی): شناسه‌های افعال لازم و متعدی آمده است.

۱۳۴ پژوهش‌نامه فرهنگ و زبان‌های باستانی، سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۰

ستاک حال + شناسه‌هایی که به دنبال ستاک می‌آیند (جدول: ۱۱)

مثال:

me n ig-e	من می‌نشینم
-----------	-------------

شناسهٔ o:t تنها در سوم شخص مفرد فعل‌های لازم مضارع اخباری، استمراری و التزامی کاربرد دارد.

مثال:

win f o:t 3SG NPST- go.PRS-3SG	او می‌رود
xoda vekra ve f-o:t God willing SUBJ- go-3SG	خداکند او برود

فعل نفی حال اخباری لازم:

+na- ستاک حال + شناسه

مثال:

na- nig-e NEG-sit.NPST-1SG	نمی‌نشینم
-------------------------------	-----------

ب- فعل حال اخباری متعدی:

فعل حال اخباری متعدی همانند فعل‌های لازم ساخته می‌شود با این تفاوت که در سوم شخص مفرد شناسهٔ (-o:t) به کار برده نمی‌شود.

فعل نفی حال اخباری متعدی:

+na- ستاک حال + شناسه

مثال:

me na- vin-e 1SG NEG-see.NPST-1SG	من نمی‌بینم
--------------------------------------	-------------

جدول ۱۷: صورت‌های تصریفی فعل حال اخباری

نمونه یک فعل متعدی	نمونه یک فعل لازم
--------------------	-------------------

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۳۵

vin-e see..PRS-1SG	می بینم	nig-e sit.PRS-1SG	می نشینم
vin-i: see.PRS-2SG	می بینی	nig-i: sit.PRS-2SG	می نشینی
vin-a see.PRS-3SG	می بیند	nig-a sit.PRS-3SG	می نشیند
vin-i:m see..PRS-1PL	می بینیم	nig-i:m sit.PRS-1PL	می نشینیم
vin-i:d see..PRS-2PL	می بینید	nig-i:d sit.PRS-2PL	می نشینید
vin-en see..PRS-3PL	می بینند	nig-en sit.PRS-3PL	می نشینند

۲-۵-۳ حال استمراری

نشانه استمرار در زمان حال استمراری در فعل‌های لازم و متعدی یکسان است و به این صورت ساخته می‌شود:

/-e/ نشانه نمود استمرار+ ستاک حال+ شناسه‌هایی که به دنبال ستاک می‌آیند (جدول ۱۱):
مثال:

me har roj ketib e-xin-e 1SG every day book PROG -read.PRS-1SG	من هر روز کتاب می‌خوانم.
---	--------------------------

جدول ۱۸: صورت‌های تصریفی فعل حال استمراری

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
e vin-e PROG- see..PRS-1SG	می بینم	e-nig-e	می نشینم
e vin-i: PROG- see.PRS-2SG	می بینی	e-nig-i:	می نشینی
e vin-a PROG- see.PRS-3SG	می بیند	e-nig-a	می نشیند
e vin-i:m PROG- see..PRS-1PL	می بینیم	e-nig-i:m	می نشینیم
e vin-i:d	می بینید	e-nig-i:d	می نشینید

PROG- see..PRS-2PL			
e vin-en	می‌بینند	e-nig-en	می‌نشینند
PROG- see..PRS-3PL			

فعل نفی حال استمراری:

صورت نفی فعل حال استمراری به صورت **na-** + ستاک حال + شناسه‌های فعل استمراری ساخته می‌شود.

مثلاً:

na vin-e	نمی‌بینم
NEG- see.PRS-1SG	

۲-۵-۴ حال مستمر

حال مستمر یا حال استمراری در حال انجام یا مضارع در جریان، در زبان فارسی از مضارع اخباری فعل کمکی داشتن به اضافه مضارع اخباری فعل اصلی ساخته می‌شود. مثلاً دارم می‌روم. در گویش بهدینی کرمان نیز ساخت فعل حال مستمر همانند زبان فارسی است.

صورت حال فعل **dp:ftmo:n** + حال اخباری فعل اصلی

مثلاً:

me dp:re f-e	من دارم می‌روم
1SG PROG.AUX .NPST-1SG	
me dp:re vin-e	من دارم می‌بینم
1SG PROG.AUX.NPST-1SG	

جدول ۱۹: صورت‌های تصریفی فعل حال مستمر

dp:r-e aj-e	دارم می‌گویم
PROG.AUX .NPST-1SG	
dp:r-i: aj-i:	داری می‌گویی
PROG.AUX .NPST-2SG	
dp:r-a aj-a	دارد می‌گوید
PROG.AUX .NPST-3SG	
dp:r-i:m aj-i:m	داریم می‌گوییم
PROG.AUX .NPST-1PL	

dp:r-i:d aj-i:d PROG.AUX .NPST-2PL	دارید می گوید
dp:r-en aj-en PROG.AUX .NPST-3PL	دارند می گویند

۲-۵-۵ حال التزامی

حال التزامی افعال لازم و متعدی به صورت زیر ساخته می شوند.
وندهای وجه التزامی (be- ;ve-) + ستاک حال + شناسه‌هایی که به دنبال ستاک می آیند.
مثال:

me yesa vevp:je 1SG story-ACC SUBJ- tell.PRS.1SG	من قصه بگویم
--	--------------

فعل نفی حال التزامی:

برای منفی کردن وجه التزامی پیشوندهای وجه التزامی حذف می شوند و به جای آنها پیشوند نفی /na- /قرار می گیرد.
مثال:

na vp:j-e NEG-tell.NPST-1SG	نمی گویم
--------------------------------	----------

جدول ۲۰: صورت‌های تصریفی فعل حال التزامی

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
ve-vp:j-e SUBJ-tell.PRS-1SG	بگویم	ve-f-e	بروم
ve-vp:j- i: SUBJ-tell.PRS-2SG	بگویی	ve-f-i:	بروی
ve-vp:j- a SUBJ-tell.PRS-3SG	بگوید	ve-f-a	برود
ve-vp:j- i:m SUBJ-tell.PRS-1PL	بگوییم	ve-f-i:m	برویم
ve-vp:j-i:d SUBJ-tell.PRS-2PL	بگوید	ve-f-i:d	بروید

ve-vb:j-en SUBJ-tell.PRS-3PL	بگویند	ve-f-en	بروند
---------------------------------	--------	---------	-------

۲-۵-۶ آینده

فعل آینده در گویش بهدینی کرمان همان فعل حال اخباری است که در مفهوم آینده به کار می‌رود و ساختمان خاصی برای آینده وجود ندارد.

۲-۵-۷ گذشته ساده

در گویش بهدینی کرمان ماضی ساده یا مطلق در فعل‌های لازم و متعدی به گونه متفاوت ساخته می‌شود.

الف- طرز ساخت فعل گذشته ساده لازم در گویش بهدینی کرمان:
ستاک گذشته + شناسه‌هایی که به دنبال ستاک می‌آیند.

مثال:

me fo-e 1SG go PST.-1SG	من رفتم
----------------------------	---------

صورت نفی: از افزودن وند نفی **na** به فعل گذشته ساده ساخته می‌شود

مثال:

na-fo-e NEG-go.NPST-1SG	نرفتم
----------------------------	-------

ب) فعل‌های گذشته ساده متعدی:

طرز ساخت فعل گذشته ساده متعدی در گویش بهدینی کرمان:
پیش بست مطابق با جدول ۶+ ستاک گذشته

مثال:

me yese om-vat 1SG story tell.PST-1SG	من قصه گفتم
--	-------------

مثال صورت نفی:

om na-di NEG-1SG-see.NPST	ندیدم
------------------------------	-------

جدول ۲۱: صورت‌های تصریفی فعل ماضی ساده (مطلق)

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
om- $\nu\phi$:t tell.PST-1SG	گفتم	$\int\phi$ -e go.PST-1SG	رفتم
od- $\nu\phi$:t tell.PST-2SG	گفتی	$\int\phi$ -i: go.PST-2SG	رفتگی
o $\int$ - $\nu\phi$:t tell.PST-3SG	گفت	$\int\phi$ go.PST-3SG	رفت
mo:n- $\nu\phi$:t tell.PST-1PL	گفتیم	$\int\phi$ -i:m go.PST-1PL	رفتیم
do:n- $\nu\phi$:t tell.PST-2PL	گفتید	$\int\phi$ -i:d go.PST-2 PL	رفتید
$\int\phi$:n- $\nu\phi$:t tell.PST-3PL	گفتند	$\int\phi$ -en go.PST-3 PL	رفتند

۲-۵-۸ گذشته استمراری

گذشته استمراری در افعال لازم و متعدی به دو صورت متفاوت ساخته می‌شود.

الف- در افعال لازم به صورت زیر ساخته می‌شود:

ساک گذشته (با پیشوند /e- هم به کار می‌رود) + شناسه‌هایی که به دنبال ساک می‌آیند

(جدول: ۱۱)

مثال:

me 1SG	(e-) $\int\phi$ -e PROG-go.PST-1SG	من می‌رفتم
-----------	---------------------------------------	------------

صورت نفی:

مثال:

(e-) na-ʃo-e PROG-go.PST-1SG	نمی‌رفتم
---------------------------------	----------

ب- فعل گذشته استمراری افعال متعدی به صورت زیر ساخته می‌شود:

پیش بست مطابق با جدول: ۸ + ستاک گذشته

مثال:

me do:sto:n ro me-vo:t 1SG story/tale OBJ 1SG-tell.PST- PROG	من داستان را می‌گفتم
---	----------------------

صورت نفی:

مثال:

me na-vo:t NEG-1SG-tell.PST- PROG	نمی‌گفتم
--------------------------------------	----------

جدول ۲۲: صورت‌های تصریفی فعل گذشته استمراری

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
me-vo:t 1SG-tell.PST- PROG	می‌گفتم	e- ʃo-e PROG-go.PST.1SG	می‌رفتم
de-vo:t 2SG-tell.PST- PROG	می‌گفتی	e- ʃo-i: PROG-go.PST.2SG	می‌رفتی
ʃe-vo:t / ʃi:-vo:t 3SG-tell.PST- PROG	می‌گفت	e- ʃo PROG-go.PST.3SG	می‌رفت
mo:n-vo:t 1PL-tell.PST- PROG	می‌گفتیم	e- ʃo-i:m PROG-go.PST.1PL	می‌رفتیم
do:n-vo:t 2PL -tell.PST- PROG	می‌گفتید	e-ʃo-i:d PROG-go.PST.2PL	می‌رفتید
ʃo:n-vo:t 3PL-tell.PST- PROG	می‌گفتند	e-ʃo-en PROG-go.PST.3PL	می‌رفتند

۲-۵-۹ گذشته استمراری در حال انجام (مستمر)

الف- گذشته استمراری در حال انجام یا گذشته مستمر افعال متعدی به صورت زیر

ساخته می‌شود.

{ستاک گذشته فعل داشتن (dɒ:ʃtmo:n) + شناسه جدول: ۱۱} + {پیش‌بست‌ها مطابق با جدول: ۸ + ستاک گذشته فعل اصلی}

مثال:

me dɒ:ʃt-e dɒ:stɒ:n ro me-vɒ:t 1SG PROG.AUX.PST story/tale 1SG - tell PST- PROG	من داشتم داستان می‌گفتم
---	-------------------------

یادآور می‌شود که تکواژ /-e/ که علامت استمرار است در بیشتر موارد حذف می‌شود.

ب- این نوع فعل در افعال لازم به صورت زیر ساخته می‌شود.

{ستاک گذشته فعل داشتن (dɒ:ʃtmo:n) به عنوان فعل کمکی + شناسه (جدول: ۱۱) + {نمود استمرار (- e) + ستاک گذشته فعل اصلی + شناسه (جدول: ۱۱)}

مثال:

me dɒ:ʃte e-ʃo-e 1SG PROG.AUX.PST-1SG	من داشتم می‌رفتم
--	------------------

جدول ۲۳: صورت های تصریفی فعل گذشته مستمر

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
dɒ:ʃt-e me-vɒ:t PROG.AUX.PST 1SG -tell PST-PROG	داشتم می- گفتم	dɒ:ʃt-e e-ʃo-e PROG.AUX.PST- 1SG	داشتم می‌رفتم
dɒ:ʃt-i: de-vɒ:t PROG.AUX.PST 2SG-tell PST-PROG	داستی می‌گفتی	dɒ:ʃt-i:e-ʃo-i: PROG.AUX.PST- 2SG	داستی می‌رفت
dɒ:ʃt ʃe-vɒ:t PROG.AUX.PST 3SG -tell PST-PROG	داشت می- گفت	dɒ:ʃt e-ʃo PROG.AUX.PST- .3SG	داشت می‌رفت
dɒ:ʃt-i:m mo:n -vɒ:t PROG.AUX.PST 1PL -tell PST-PROG	داشتیم می‌گفتیم	dɒ:ʃt-i:m e-ʃo-i:m PROG.AUX.PST- 1PL	داشتیم می‌رفتیم
dɒ:ʃt-i:d do:n-vɒ:t PROG.AUX.PST 2PL-tell	داشتید	dɒ:ʃt-i:d e-ʃo-i:d PROG.AUX.PST-	داشتید

PST-PROG	می‌گفتید	2PL	می‌رفتید
dp:ʃt-en ʃo:n-vo:t PROG.AUX.PST 3PL-tell PST-PROG	داشتند می‌گفتند	dp:ʃt-en e-ʃo-en PROG.AUX.PST- 3PL	داشتند می‌رفتند

۲-۵-۱۰ گذشته نقلی

گذشته نقلی در فعل‌های لازم و متعدی ساخت متفاوت دارد.

الف: فعل‌های لازم به صورت زیر ساخته می‌شود:

ستاک گذشته فعل + شناسه (جدول: ۱۱)

صرف فعل ماضی نقلی لازم در این گویش مانند صرف فعل ماضی ساده لازم است و تا حدودی می‌توان گفت که تمایز بین این دو در صرف از بین رفته است.

مثال:

me xovsʃd-e 1SG sleep.PST-PRF-1SG	من خوابیده‌ام
--------------------------------------	---------------

صورت نفی:

مثال:

ne-xovsʃd-e NEG sleep.PST-PRF-1SG	نخوابیده‌ام
--------------------------------------	-------------

ب- افعال گذشته نقلی متعدی به صورت زیر ساخته می‌شوند.

پیش‌بست‌ها مطابق با جدول: ۸ + صفت مفعولی که با افزودن تکواژ /-a/ به ستاک گذشته ساخته می‌شود.

مثال:

dp:stʃn ro me-vo:t-a Story/tale OBJ 1SG-tell.PST-PRF	داستان را گفته‌ام
---	-------------------

صورت نفی:

مثال:

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۴۳

me- na- vɒ:t-a NEG-1SG-tell.PST-PRF	من نگفتم
--	----------

جدول ۲۴: صورت های تصریفی صرف فعل گذشته نقلی

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
me- vɒ:t-a 1SG-tell.PST-PRF	گفتم	xovsɒ:d-e sleep.PST-PRF-1SG	خوابیده‌ام
de- vɒ:t-a 2SG-tell.PST-PRF	گفته‌ای	xovsɒ:d-i: sleep.PST-PRF-2SG	خوابیده‌ای
ʃe- vɒ:t-a 3SG-tell.PST-PRF	گفته‌است	xovsɒ:d-a sleep.PST-PRF-3SG	خوابیده‌است
mo:n- vɒ:t-a 1PL-tell.PST-PRF	گفته‌ایم	xovsɒ:d-i:m sleep.PST-PRF-1PL	خوابیده‌ایم
do:n- vɒ:t-a 2PL-tell.PST-PRF	گفته‌اید	xovsɒ:d-i:d sleep.PST-PRF-2PL	خوابیده‌اید
ʃo:n- vɒ:t-a 3PL-tell.PST-PRF	گفته‌اند	xovsɒ:d-en sleep.PST-PRF-3PL	خوابیده‌اند

۲-۵-۱۱ گذشته دور (بعید)

گذشته دور در فعل های لازم و متعدی دو ساخت متفاوت دارد

الف- ساختار فعل های لازم به صورت زیر است:

صفت مفعولی + ستاک گذشته فعل بودن (bo:dmo:n) + شناسه (جدول: ۱۱)

مثال:

to xovsɒ:d-a bo- i 2SG sleep-ADJZ be.PST- PRF-2SG	تو خوابیده بودی
---	-----------------

صورت نفی:

مثال:

na xovsɒ:d-a bo-e NEG-sleep-ADJZ be.PST-1SG	نخوابیده بودم
--	---------------

ب- ساختار افعال متعدی در این نوع فعل به صورت زیر است:
پیش‌بست‌ها مطابق با جدول: ۸+ صفت مفعولی + صرف سوم شخص مفرد گذشته ساده فعل بودن (bo)
مثال:

me dp:stp:n ro me- νp :t-a bo 1SG story/tale OBJ 1SG-tell-ADJZ be.PST	من داستان را گفته بودم
--	------------------------

صورت نفی:

مثال:

me me-ne-karta bo 1SG NEG-1SG-do-ADJZ be.PST-3SG	من نکرده بودم
--	---------------

جدول ۲۵: صورت‌های تصریفی صرف فعل گذشته دور (بعید)

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
me- νp :t-a bo 1SG-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بودم	xovs ν :d-a bo-e sleep- be.PST-PRF-1SG	خوابیده بودم
de- νp :t-a bo 2SG-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بودی	xovs ν :d-a bo- i: sleep-ADJZ be.PST-PRF-2SG	خوابیده بودی
ʃe- νp :t-a bo 3SG-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بود	xovs ν :d-a bo sleep-ADJZ be.PST-PRF-3SG	خوابیده بود
mo:n- νp :t-a bo 1PL-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بودیم	xovs ν :d-a bo-i:m sleep-ADJZ be.PST-PRF-1PL	خوابیده بودیم
do:n- νp :t-a bo 2PL-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بودید	xovs ν :d-a bo-i:d sleep-ADJZ be.PST-PRF-2PL	خوابیده بودید
ʃo:n- νp :t-a bo 3PL-tell-ADJZ be.PST-3SG	گفته بودند	xovs ν :d-a bo-en sleep-ADJZ	خوابیده بودند

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۴۵

		be.PST-PRF-3PL	بودند
--	--	----------------	-------

۲-۵-۱۲ گذشته التزامی

ساختار گذشته التزامی در گویش بهدینان کرمان به دو صورت لازم و متعدی وجود دارد

الف- فعل گذشته التزامی لازم:

صفت مفعولی فعل اصلی + صرف حال التزامی فعل بودن (bo:dmun)

مثال:

me	vi:fto:d-a	b-e	من ایستاده باشم
1SG	stand- ADJZ	be. NPST-SUBJ-1SG	

صورت نفی:

مثال:

na	vi:fto:d-a	b-e	نایستاده باشم
NEG-stand-	ADJZ	be. NPST -SUBJ -1SG	

ب- ساختار افعال متعدی در این نوع فعل به صورت زیر است:

شناسه (جدول: ۸) + صفت مفعولی فعل اصلی ستاک گذشته + (-a) + سوم شخص

مفرد حال التزامی فعل بودن (bo:dmun)

مثال:

me	dp:stɔ:n	ro	me	vp:ta	bo:t	من داستان را گفته باشم
1SG	story/tale	OBJ	1SG-tell.	ADJZ	be.	
NPST-SUBJ	-1SG					

صورت نفی:

مثال:

me-na-vp:t-a	bo:t	نگفته باشم
1SG-NEG-tell.	ADJZ	be. NPST-SUBJ-1SG

جدول ۲۶: صورت های تصریفی صرف فعل گذشته التزامی

نمونه یک فعل متعدی		نمونه یک فعل لازم	
me-vo:t-a bo:t 1SG-tell. ADJZ be. NPST-SUBJ-1SG	گفته باشم	vi:fto:d- b-e stand- ADJZ be. NPST-SUBJ -1SG	ایستاده باشم
de-vo:t-a bo:t 2SG-tell. ADJZ be. NPST -SUBJ-2SG	گفته باشی	vi:fto:d-a b-i: stand- ADJZ be. NPST-SUBJ -2SG	ایستاده باشی
fe-vo:t-a bo:t 3SG-tell. ADJZ be. NPST -SUBJ-3SG	گفته باشد	vi:fto:d-a bo:t stand- ADJZ be.NPST-SUBJ - 3SG	ایستاده باشد
mo:n-vo:t-a bo:t 1PL-tell. ADJZ be. NPST -SUBJ-1PL	گفته باشیم	vi:fto:d-a bo- i:m stand- ADJZ be.NPST-SUBJ - 1PL	ایستاده باشیم
mo:n-vo:t-a bo:t 2PL -tell. ADJZ be. NPST -SUBJ-2PL	گفته باشید	vi:fto:d-a bo- i:d stand- ADJZ be.NPST-SUBJ - 2PL	ایستاده باشید
fo:n-vo:t-a bo:t 3PL -tell. ADJZ be. NPST -SUBJ-3PL	گفته باشند	vi:fto:d-a bo-en stand- ADJZ be.NPST-SUBJ - 3PL	ایستاده باشند

۲-۵-۱۳- ساخت ارگتیو

دبیر مقدم به نقل از جاناتان سیلی^۱ (۱۹۹۷) اصطلاح کنایی را اینگونه تعریف می‌کند: «پذیرفته شده‌ترین تعریف کنایی مبتنی بر حالت دستوری است، یعنی حالت فاعل فعل متعدی، که طبق آن، این حالت در تقابل با حالت دومی، به نام [حالت] مطلق (فاعلی)، قرار می‌گیرد که شامل هم فاعل فعل لازم و هم مفعول فعل متعدی می‌شود. بدین ترتیب، حالت کنایی متضمن تمایز یا فقدان ارتباطی است میان فاعل فعل لازم و فاعل فعل متعدی». وی در ادامه توضیح می‌دهد که اصطلاح ارگتیو، یا کنایی را آدولف

¹ Jonathan Seely

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۴۷

دیر^۱(۱۸۷۶-۱۹۳۰) در سال ۱۹۱۲ وضع کرده است. این اصطلاح از واژه یونانی ergon به معنی کار، یا عمل مأخوذ است و از این رو به لحاظ معنایی شبیه اصطلاحات «عملی» و «عاملی» می‌باشد. (دبیرمقدم، ۱۳۹۳: ۴۹-۴۸)

همانطور که اشاره شد در گویش بهدینی کرمانی شیوه ساخت ماضی متعدی با ماضی لازم متفاوت است و از واژه‌بست‌های ضمیری مذکور در بالا برای این ساخت استفاده می‌شود.

مثال:

me ʃʔr om-va:t 1SG poem 1SG-compose.PST	من شعر را گفتم.
me to-ro om-di 1SG 2SG OBJ 1SG-see.PST	من تو را دیدم.
me to-ro to genza om-di 1SG 2SG OBJ in room 1SG-see.PST	من تو را در اتاق دیدم.

اگرچه در موارد زیادی از نشانه «را» ro به عنوان نشانه مفعولی استفاده می‌شود که به نظر می‌رسد این نشانه مفعولی تحت تأثیر فارسی ظاهر شده است. کاربرد شناسه در نقش فاعل منطقی که یکی از ویژگی‌های ساخت ارگتیو است در گویش بهدینی کرمانی دیده می‌شود. مثال:

جدول ۲۷: صرف فعل گذشته ساده متعدی (ارگتیو)

me ʃirin ro om-di 1SG Shirin OBJ 1SG-see.PST	من شیرین را دیدم
to ʃirin ro od-di 2SG Shirin OBJ 2SG-see.PST.	تو شیرین را دیدی
vin ʃirin ro oʃ-di 3SG Shirin OBJ 3SG-see.PST	او شیرین را دید
mo: ʃirin ro mo:n-di 1PL Shirin OBJ 1PL-see.PST	ما شیرین را دیدیم
viya ʃirin ro do:n-di 2PL Shirin OBJ 2PL-see.PST	شما شیرین را دیدید

¹ Adolf Dirr

foma firin ro fo:n-di 3PL Shirin OBJ 3PL-see.PST	آنها شیرین را دیدند
---	---------------------

صورت فعل (di) در همه حالت‌ها یکسان است و از نظر شخص و شمار با فاعل مطابقت ندارد. در حالی که شناسه فعلی با فاعل مطابقت کرده و در واقع شناسه‌های فعلی در نقش فاعل منطقی یا عامل ظاهر شده‌اند. چنین ساختی نشان دهنده ساختار کنایی در این گویش است.

۲-۵-۱۴- فعل‌های اسنادی

فعل اسنادی فعلی است که کیفیت، وضعیت، حالت، شرایط یا صفتی را به نهاد جمله نسبت می‌دهد. این گونه جمله‌ها از نهاد، مسند و فعل اسنادی تشکیل شده‌اند. در گویش بهدینی کرمان فعل‌های اسنادی از مصدر bodmo:n (هستن، بودن و شدن) را می‌توان نام برد. این فعل اگر به معنی «وجود داشتن» باشد فعل ربطی نیست.

ترتیب اجزای جمله‌های اسنادی به این صورت است:

مسندالیه (نهاد) + مسند + فعل اسنادی

مثال:

hovd: sard ha weather cold COP.NPST-3SG	هوا سرد است.
--	--------------

در بهدینی کرمان برای فعل «بودن» دو صورت پیوسته و ناپیوسته وجود دارد. ویژگی منحصر به فرد این گویش عدم وجود /m/ در صورت اول شخص مفرد فعل اسنادی است که در بیشتر زبان‌ها و گویش‌های ایرانی وجود دارد (غلامی ۲۰۱۶، ۴۲).

مثال:

me Ferengi:s-e 1SG Farangis-COP-1SG	من فرنگی‌م.
me Ferengi:s he 1SG Farangis COP.NPST-1SG	من فرنگی هستم.

توصیف دستگاه فعل در گویش بهدینی کرمان ۱۴۹

جدول ۲۸: فعل بودن / شدن (حال) در بهدینی کرمان^۱

معنی	منفی	معنی	ناپیوسته	پیوسته	شخص	مفرد
نیستم	neye, neya	هستم	he	-e, -ye	اول شخص	
نیستی	neyi:	هستی	hi:	-i:, -yi:	دوم شخص	
نیست	na	هست	ha	-on, -ne, -one	سوم شخص	جمع
نیستیم	nehi:m	هستیم	hi:m	-i:m, -yi:m	اول شخص	
نیستید	nehi:t	هستید	hi:t	-i:t, -yi:t	دوم شخص	
نیستند	nehen	هستند	hen	-en, -yen	سوم شخص	

جدول ۲۹: فعل بودن (گذشته) در بهدینی کرمان

معنی	منفی	معنی		شخص	مفرد
نبودم	na-bo-ye	بودم	bo-ye	اول شخص	
نبودی	na-bo-yei:	بودی	bo-yei:	دوم شخص	
نبود	na-bo	بود	bo	سوم شخص	جمع
نبودیم	na-bo-yi:m	بودیم	bo-yi:m	اول شخص	
نبودید	na-bo-yi:t	بودید	bo-yi:t	دوم شخص	
نبودند	na-bo-yen	بودند	bo-yen	سوم شخص	

مثال:

me xasta bo-ye 1SG COP.. PST-1SG	من خسته بودم.
-------------------------------------	---------------

جدول ۳۰: نمونه جمله‌های اسنادی در بهدینی کرمان

mo keda masone e. This house big COP.NPST	این خانه بزرگ است.
--	--------------------

^۱ غلامی ۲۰۱۶، ۴۲

asb tu bo: bo. Horse in garden COP.PST	اسب در باغ بود.
kedi: vi:yp: sevomin ki:ʃa ne. house-GEN.3PL third valley COP.NPST	خانه آن‌ها سومین کوچه است.

۳- نتیجه‌گیری:

پس از بررسی و تحلیل دستگاه فعل در گویش بهدینی به وجود ساخت ارگتیو یا کنایی که نشان‌دهنده تمایز دستوری میان فعل‌های لازم و متعدی در زمان گذشته است می‌توان پی برد. بدین صورت که شناسه‌های فعلی (واژبست‌های عامل) که نشانگر شخص و شمار، فاعل در جمله هستند در فعل‌های لازم و متعدی در زمان گذشته تفاوت دارند. این ویژگی نشان می‌دهد با وجود تأثیراتی که زبان فارسی در درازای دوران بر این گویش گذاشته هنوز این گویش دارای ویژگی‌های یگانه‌ای است که بیشتر به ساختارهای موجود در زبان‌های ایرانی میانه، از جمله زبان فارسی میانه شباهت دارد. فعل در گویش بهدینی کرمانی در مقوله شمار میان مفرد و جمع و در مقوله شخص بین اول شخص، دوم شخص و سوم شخص تمایز قایل می‌شود. تصریف زمان فعل در این گویش به صورت یک نظام دوگانه حال و گذشته است که دارای ستاک‌های فعلی حال و گذشته است که از ریشه فعل ساخته می‌شود. برای ساخت صفت مفعولی پسوند /-a/ به ستاک گذشته افزوده می‌شود. در این گویش ساخت مشخصی برای آینده وجود ندارد و مضارع اخباری بر آینده هم دلالت می‌کند. فعل هستن علاوه بر اشکال منفصل اشکالی متصل هم دارد. ساختمان گذشته در این گویش در فعل‌های لازم و متعدی تفاوت دارد. نشانه مصدر در این گویش پسوند -mo:n است. که از پیوستن به ستاک گذشته به دست می‌آید. در این گویش نشانه /e/ نمود استمرار است که به دلیل رعایت اصل اقتصاد زبانی در بیشتر موارد حذف می‌شود. وندهای وجه التزامی، (be- ve-) و وندهای وجه امری (v:-, ve-, be-) و وندهای نفی (na- و ma-) است.

کتابنامه

- اشیدری، مهربان. (۱۳۸۲). *گویش زردشتیان کرمان*. تهران: مهربان اشیدری
- افراشی، آریتا. (۱۳۸۸). *ساخت زبان فارسی*. تهران: سمت.
- پرسشنامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی. (۱۳۹۱) (گروه زبانها و گویش‌های ایرانی) راهنمای گردآوری گویش‌ها برای گنجینه گویش‌های ایرانی
- حسن دوست، محمد. (۱۳۸۹). *فرهنگ تطبیقی-موضوعی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی*. ج ۱. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۹۶). *رده‌شناسی زبانهای ایرانی*. ج ۱. تهران: سمت
- سبزعلی پور، جهان دوست. (۱۳۹۵). *راهنمای گویش‌شناسی (با مثال‌هایی از گیلکی، تاتی و تالشی)*. رشت: فرهنگ ایلیا.
- سروشیان، جمشید. (۱۳۳۵). *فرهنگ بهدینان*. تهران: موسسه انتشارات دانشگاه تهران
- غلامی، سالومه و فرهنگ، آرمیتا. (۲۰۱۶). *دَری زردشتی (بهدینی) در کرمان*. بارسلونا: (Estudios Iranios Y Turanios. Supplementa Didactica 1). Girona: : Sociedad de estudios iranios y turanios (SEIT).
- ویندفور، گرنوت. (۱۳۸۳)، «گویش‌های ایرانی غربی»، *راهنمای زبان‌های ایرانی*، جلد دوم، زبان‌های ایرانی نو، ترجمه آرمان بختیاری، عسکر بهرامی، حسن رضایی باغ بیدی و نگین صالحی. تهران: انتشارات ققنوس.
- فرهنگ، آرمیتا. (۱۳۹۵). «بررسی نقش عوامل اجتماعی در نابودی گویش بهدینان کرمان و تلاش برای نجات آن». *مجله مطالعات ایرانی دانشگاه کرمان*. دوره ۱۶، شماره ۳۱، صص ۱۶۵-۱۴۱

Dirr, A. (1912). "Rutulskij jazyk. Sbornik materialov dlja opisanija plemen Kavkaza", Tbilisi, 42(3), pp: 1-204.

Gholami, S. (2016). "Zoroastrians of Iran, vi. Linguistic Documentation".

www.Encyclopediairanica.com

Lecoq, P. (1989). "Les dialectes du centre de L'Iran", *Compendium Linguarum Iranicarum*, Wiesbaden: Ludwig Reichert Verlag. Pp: 313-326

Seely, J. (1977). "An Ergative Historiography". *Historiographia Linguistica* (Vol. IV:2,). Amsterdam: John. Benjamins Vol 4(2). pp: 191- 206.

Windfuhr, G. (1989). "Behdinān Dialect". *Encyclopædia Iranica*. Vol. IV/1. 1989. Pp: 105-8; online edition, 1989, available at <http://www.iranicaonline.org/articles/behdinan-dialect>.